

BS KUTATÁSTÖRTÉNET

Morin 1926

Dom MORIN, Germain: „*Manuscripts Liturgiques Hongrois des XIe et XIIe siècles* (Jahrbuch für Liturgiewissenschaft VI) Münster, 1926, 60-63.

A bencés kutató írásában három zágrábi kódexszel foglalkozik: Az MR 165, MR 89 és az MR 126 kézirtaival. Cikke elején megemlíti, hogy csak a kutatók figyelmét szeretné ráirányítani ezekre a magyarországi eredetű forrásokra. Tanulmányát három részre osztja a három kódexet egyenként ismertetve. Az MR 89 bemutatása 60-63. oldalakon

az alcímben az MR 89-et, XI/XII. századi püspöki benedikciónak és rövidített pontifikálnak nevezi, mégpedig az esztergomi egyház használatára (*Bénédictions épiscopal et abrégé de pontifical du XIe/XIIe siècles, a l'usage de l'église de Gran*)

Kodikológia: akódexnek nincs borítója, szegényesnek, nyomorúnak látja a H-hoz képest, nincs lapszámozás, XI/XII. századnak találja, közli méreteit, és két vagy három kéznek munkájának tulajdonítja, de pontosítás nélkül.

Tartalom: A főpapi áldások közül, Remete Szent Pál ünnepét emeli ki, mint Magyarországra vonatkozó utalást, érvrendszere elége esetlegesnek tűnik, kamalduliak, remeteélet, későbbi pálosok, idekeverve a XIII. században élt esztergomi Özsébet
Észleli a pünkösdi utáni 18. vasárnapot követő kiesést!!!
Morin egyértelműen jelzi a bérnálás szertartása azonosságát a H bérnálásával. Ő tudomásom szerint az első, aki ezt észlelte!

Az utolsó oldal későbbi kéztől származó írásából jelzi a bérálás másodszori előfordulását. Morin idejében, a kézirat vége azonos volt tehát a ma ismert helyzettel.

Morin Esztergomot azonosítja, mint a főpapi kódex egyházmegyéjét:

Érvrendszere az ordinációk szertartásában található templomos helyekre vonatkozik: Kiemeli Szent Adalbert kitüntetett helyét is az ordinációk litániájában.

Domus S. Adalberti – esztergomi székesegyház

Domus S. Mariae – spekulációk a kettős titulusról, visszavetítve

Ecclesia Sancti Petri – téves azonosítás, esztergomi Szent Péter titulusra gondol

Coenobium S. Hypooliti – Zoborhegyi apátság

Monasterium S. Benedicti – Garamszentbenedekre gondol

A béla-i szent Margit apátságra gondol

Nehézsége: Hogy a kézirat episcopus-t említ és nem archiepiscopust – (Szerepel metropolitanus a kódexben!)

Morin felismeri a kódex magyarországi eredetét és esztergomi voltát, s bár a tartalmat illetően érvelései gyakran nagyon leegyszerűsítettek, ő maga jelzi, hogy a továbbiakat liturgikus kompetenciájába utalja, ő felhívja a figyelmet ezekre a forrásokra.

Fancev 1925

FANCEV, Franjo: „*O najstarijem bogoslužju u Posavskoj Hrvatskoj*” (Zbornik Kralja Tomislava, Zagreb, 1925, 537-538)

Fancev írása nem áll rendelkezésemre

Kniewald 1941

KNIEWALD, Károly: *Esztergomi Benedictionale (XI. század)*
MKSZ, 1941 (LXV.) III. 213-231

Kész tényként írja le a tanulmány első sorában és bekezdésében: három kódex 1094-ben Zágrábba került (MR 126, MR 165, MR 89) Honnét veszi? Mivel támasztja alá???

Külső leírás az MR 89-ről: pergamen, karoling írás, fólióméret eltér Morin által megadott méretektől, kötés hiánya, Dom Germain Morin sorszámozást adott neki, Morin szerint 114 fólió.

Tartalmi megfigyelés: benedictionale + Pontificale

A főanyagról „Benedictionale”-nak nevezi.

Kivonatosan, Morintól alapvetően részletesebben és teljességre törekvően közli a kódex tartalmát. Felfigyel a szanktorale beékelődéseire a temporale anyagába.

Felfigyel legalább egy quaternió hiányára a 64. folio után.

Közli a jelenlegi állapotban fennmaradt szentek ünnepeit.

Kiírja a „votivmisék” áldásainak címét is,

A Pontifikále-rész címeit valamint az utolsó oldal későbbi beírásait is azonosítja, Morintól eltérően nemcsak a bérmlás második szertartását, hanem a többit is

Kutatástörténet:

Dom Germain Morin 1926-ban tanulmányozta a kéziratot – ő volt az első

Dr. Franjo Fancev – könyvtárigazgató – Morin nyomán kezdte kutatni, de cikke hamarabb megjelent.

(Kniewald: Hivatkozik Morin 1926-ra, hogy kereste a benedictiones eppales párhuzamait. Megemlíti MR 124 zágrábi pontifikále benedictióit is. 3.lj! Kniewald lábjegyzetben rögzíti megfigyelését hogy BenSTR és Hartwick bérmlása egyezik. 4.lj)

Kniewald kicsontozza Fancev tévedéseit:

Fancev rosszul azonosítja a könyv műfaját, sacramentarium!!!
Csehországi eredetet sejt két belső érvre hivatkozva (Domus Sancti Adalberti et Monasterium S. Margarithae, valamint Dyonisius Bohemus ami igazából Dyonisisu Boljicinus, de ezeket Kniewald megcáfolja.

Kniewald elég sok időt szentel e Dyonisius Boljicinus kérdés megoldására. Bevallja, hogy nem tud eligazodni rajta. Végkövetkeztetése: ez a problematika nincs jelentőséggel a kódex eredete megállapítása szempontjából.

Morin és Kniewald az ordinációs ordó egyházi neveiből indul ki.

Már Morin Esztergomot azonosítja ez egyházi helynevek alapján 85f. – bár Kniewald szerint nem midegyik helynevet oldotta meg helyesen. Kniewald ismerteti Morin megoldásait.

Kühár Flóris által írt szakasz következik: az egyházi helynevek beazonosításáról:

Esztergomi székesegyház, Fehérvári Mária-bazilika, Óbudai Szent Péter prépostság, Szent Ipoly coenobium, Garamszentbenedek monasteriuma, monasterium Sanctae Margaretae. Kühár Dömös mellett érvel Leopold Antal útbaigazítása nyomán, Kühár szerint Dömös alapítását 1107-re teszik, de lehetséges, hogy 1094 előtt.

Kühár a felsorolt egyházak precedentiájával fontossági, rangbeli sorrendjével is számol. Ebbe a képletbe neki Dömös nehezen fér bele. De kell egyáltalán ezzel a rangsorral számolni???? Eredetileg szerzetesi hely alakult át világi káptalanná???-teszi fel a kérdést, fogalmazza meg a feltevést.

DÖMÖS KÉRDÉSÉT ÉRDEMES LENNE ÁTTEKINTENI AZ ÚJABB KUTATÁSOK FÉNYÉNÉL!!!!!!.

Kühár exkurzusa után Kniewald folytatja cikkét.

Újabb érvet mutat be az esztergomi eredet mellett a Mindenszentek litániájára hivatkozva. Szintén felfigyel a metropolitanus kifejezésre is a 83. fólión, amelyet Morin nem vett észre

A kódex keletkezési ideje: 1075-1083 közé teszi, a szanktorále helyzete alapján érvel. Feltevésnek nevezi.

1075 – Garamszentbenedek alapítása terminus ante quem non

1083 – szentté avatások éve

Elegendő-e ez??

A paleografiai érveket figyelmen kívül hagyja, de egy mondattal jelzi hogy erre oda kell figyelni!!!!

Mindenképpen 1100 előtt írták, a BS tartalmazza a Dominica Trinitatis áldását. Mi összefüggés van a dátum s a Dominica Trinitatis és a Micrologus között??? (A micrologus helyteleníti a Pünkösdi utáni vasárnapot, mint Szentháromságvasárnapot

Zágráb „A” –leltár 14.század végén : unum aliud benedictionale repositi est inter reliquias pro plenario ...

Tkalcic könyve!!!!

„B” leltár – 1425-ből „ex una parte argento coopertum, figura Sancti Stephani regis sibi impressa, inter reliquias deputatum.

Kniewald ír a kódexek kötéseiről: Hartvik eredetiben található, az MR126 17. századi kötésben, BS kötés nélkül. Feltételezhetően a 17. században még megvolt az eredeti kötése.

Duh első püspök hozta a három könyvet Zágrábba. Honnét veszi az e körüli elméleteit??????

Kniewald felfigyelt arra, hogy kódex viszonylag nincs elkoptatva, és későbbi használó bejegyzései is benne vannak. Lapszéli jegyzetek, hozzáírások a litániához amelyek a XIV. századra utalnak, 1323 ut8n

Ezeket a javításokat a Zagreb MR163, Iacobus de Placentiai zágrábi püspök pontifikálójának hatására éri tetten. Nem indokolja. Megnézni ezt a pontifikálót is!!!!!!!!!!!!

Hudovsky 1967

Hudovsky Zoran: Benedictionale MR 89 of the Metropolitan Library in Zagreb, Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae, T. 9, Fasc. ½ (1967) 55-75

Nincs meg

Moeller 1973

A CCHSL 162. B kötetében a repertorium fontium tartalmazza az MR 89-et vö 77-78. oldal. A kilenc sor ismertetőből kiderül, hogy Moeller személyesen nem találkozott a kódexszel, Kniewald 1959-re hivatkozik, s egyetlen egy benedikcióra utal, arra is Kniewald alapján. Úgy tűnik, hogy még Esztergom tájolását is elvéli, amikor Jugoszláviába tartozónak véli. A Moeller katalógus nem dolgozta be tehát anyagába az MR 89-et

Veszprém 1989

Nincs meg

Török 1993

Török József: Az Esztergomi Benedictionale, in Beke Margit: kezdés és újrakezdés (Strigonium antiquum 2)

Rövid de fontos írás. Elején rövid összefoglalás a kódex esztergomi eredetéről (igazoltan Esztergomhoz kötődik állítja Török de nem indokolja, s nem is hivatkozik)

„900 éve Zágrábban van” – nem indokolja, nem hivatkozik senkire

„ha nem is esztergomi sriptoriumban ... de az esztergomi érsek használatára”

Megemlíti a három kódex Zágrábba kerülését- de nem indokolja

Rövid megjegyzés a magyarországi liturgia lehetséges forrásvidékeiről, hivatkozva 1985-ös magyar liturgiátörténeti vázlatára.

A magyarországi könyvek Zágrábba jutását az egyházmegye alapításának folyamatával indokolja

Tömör megfogalmazást hoz a benedictionale epporum műfajáról. A szerző mikrofilmen tanulmányozta a BS-t valamint a Moeller-katalógust is ismeri és használta. A Moeller tanulmányait olvasta és bedolgozta saját cikkébe. Török munkájának ez a hozadéka, hogy ő használta először és elmélyülve a Moller 162 köteteket.

Kimondja, hogy a BS 90 százalékban a Magdeburg-Braunschweigi benedikciócsaláddal egyezik.

Benedikciócsaládok: Angol-normann, francia, német.

A német további két ágra oszlik. Az egyiket nem nevezi meg a másikat magdeburg-braunschweiginek nevezi. Moeller 162 B

Nagyon röviden ismerteti a két német kódexet, amelyek a 13. 14. századból vannak. (Braunschweigi és a Magdeburgi benedikcionálék,) BS bizonyítja, hogy egy ősi benedikció-család ez. A BS korai forrása ennek a benedikciócsaládnak, és kihagyhatatlan lesz ennek kritikai kiadásánál.

A BS inkább német területről érkezett Magyarországra a XI. században.

Nekem a cikkből az tűnik ki, hogy a Moeller-katalógus jó segédeszköz, s hogy Török a két német kódexet nem látta személyesen.

Megszerezni és felhasználni a német kódexeket!!!! Megvannak!

Török felfedezésének é kutatástörténeti hozzájárulásának méltó helyet kell biztosítani a tanulmányban, mert nem hasból beszélt, hanem szakirodalmat és forrásfeltárást alkalmazott. S mindezt 20-25 évvel ezelőtt!!! Erre nem nagyon figyelt fel senki, még Szendrei sem vette bele a tanulmány eredményeit A „mos patriae”-ba.

Veszprém 1998
Nincs meg

Solymos Szilveszter, A Pannonhalmi kódex 2001

A kódex- kiadásnak 223-244. oldalán számol be tapasztalatáról, a melyet a Pannonhalmi kódex benedikcionáléja és a MR89 benedikcionáléja egybevetéséből szerzett.

Az áldások műfajánál idéz néhány tanulmányt, amelyek a benedikcionále műfajhoz kötődnek, ezeket érdemes lesz a benedikcionále műfaja szakirodalmánál felhasználni.

Az MR89 semmiképp sem volt közvetlen forrása A pannonhalminak.

Különböznek a tételek számában (BS 200-on felül, P 94 tétel, 20 közös tételt számlál csupán.

A Pünkösöd utáni vasárnapok eltérőek, és a BS hétköznapiakra szóló áldást is tartalmaz!

Madas 2002

Szendrei 2005

Szendrei Janka: „A „mos” patriae” 47-52.

Eddig a legutolsó részletes összefoglalás. Szendrei erénye a pontos leírás, és a szakirodalom áttekintése, paleográfiai, könyvtörténeti, zenei, liturgikai szempontból közelít a kódexhez.

Török 1993 cikket ismeri, de érdemben nem reagál annak meglátásaira, s nem építi be saját összefoglalásába.

Kodikológia

114 lap - a Zágráb 2012 ezt megerősítette

A 64.v és 65.r között egy ívfüzet hiányzik - Zágráb 2012 megerősítette

Szendrei 2005: Kötése nincs – A Zágráb 2012 megállapítást nyert, hogy a kódexet 2001-ben konzerválták restaurálták és új kötéssel ellátták

Fóliók mérete 156x221 (Morin: 225x155 Kniewald: 156x221, Zágráb 2012 mérése:???????)

Új scriptor f 83-tól??? Szendrei2005 kérdésfeltevése

Proveniencia:

Hangjelzés: „a benedictionale hangjelzése délnémet. És annak hatása alatt álló, így pl. egyes északkeleti régiókban is elterjedt neumaírásokhoz köthető.” „A Benedictionale notációjának forrásvidékét nem nevezhetjük meg.”

Datáció: Szendrei 2005 1075 után 1093 előtt

KAY Pontificalia 2007

Nr. 1242 tételszám alatt hozza az MR 89-et. A szakirodalomban Morin 1926, Kniewald 1959, Moeller 1973 hozza. A kódexet nem ismeri bizalmasan. Ugyanakkor XI. századi Esztergomi benedictionale és rövidített pontificale-nak tartja. Esztergomot Magyarországhoz sorolja. A kéziratot lapjain számozatlannak nevezi, röviden ismerteti tartalmát. Jelzi a zsinattartási ordó hiányát. Kay szűkszavú információit Morintól meríti.

**Zágráb 2012 A tanulmányi út megfigyelései:
MR 89**

Kötés, állapot

Új kötés, konzervált, restaurált állapot, 2001

„konzervizeno, restaurirano i uverano u Sredisnjem laboratoriju za konzervaciju i restauraciju Hrvatskog drzavnoj arhiva – Zagreb 2001.8. olvashatatlan.

Lapszám:

**114 fólió a helyszíni szemle alapján,
Megegyezik Szendrei 2005 adatával.**

Lapszámozás:

Ceruzás számozás a recto oldalak alján, középtűt

Ceruzás számozás a jobb felső sarokban, de csak a pontifikále szakaszban.

A számozások egységesek.

Hiányok:

A 26v és 27 r között hiány mutatkozik a tartalom vonatkozásában. Ezt a szakirodalomban senki sem észlelte, sem Kniewald, sem Szendrei. Mit tükröz a kódex vizsgálata?????

Egy ívfűzet hiányzik a 64r és a 65 r között, ennek hiánya a szakirodalomban ismert volt eddig is.

Scriptorok:

Madas Edit helyszíni információja szerint egy fő kéz munkája az egész dokumentum.

Szendrei 2005 felteszi a kérdést, hogy esetleg f 83-tól új scriptor lenne-e. A helyszíni vizsgálat során érintettük ezt a felvetést, a szakértő véleménye meggyőzően az egy kéz munkája felé mutatkozott.

Iniciálék: f 34r-ig kidolgozott iniciálékat találunk.

F34r-től nem dolgozza ki az iniciélékat, s ettől a kezdve az iniciálék új kéz nyomát viselik.

Behajtott fül: 83r-84v a Mindenszentek litániájánál

A H több behajtott fület is tartalmaz!

Sorszám:

A 88v-i bezárólag 20 sor található az oldalon

A 89r-től kezdődően 22 sor

A kódex elhasználtsága:

A benedikcionále szekciónál épek, érintetlenebbek a lapok,

A pontifikále részben használtabbak.

Az ordinációkhoz fűzött és többféle kéztől származó bejegyzések mutatják, hogy leginkább az ordinációkat használták, tanulmányozták legsűrűbben.

Az ún. barna kéz pedig az oltárszentelés iránt mutatott élénk érdeklődést. Boljicinus „fekete”keze pedig a benedictionáléban tűnik elő, s 1x a litániában.

Kezek:

Madas Edittel tekintettük át, kézírással jegyeztem le az alábbiakat.

Dyonisius Bohemus érdeklődése: „fekete kéz”

40r neve Dyonisius Bohemus

Lent Bohemus eppus és címere
57r püspök bakulával (rajzol)
66v rajzol
66r
68r pásztorbot
69 v B
72v B
73r

Megjelöli az egyes benedikciókat

72v In vigilia unius apli
75r In ordinatione eppi
76r in conventu epporum
76v Super regem in synodo
77v tempore belli benedictio 3x
78 pro mortalitate
Pro peregrinis et viatoribus
Pro navigantibus

79v benedictio super moniales
80r In synodo et congregatione sancta
80v synodalis

84v

A litániában 1x megtalálható Boljicinus-Bohemus fekete keze.

A Dedikáció ordójának kezei

A barna színű kéz:

- Aláhúz 98r, 101r, 105r, 106r, 108r
- margóra kiírja az utalást az oltárszentelésre 99v, 100v, 101r, 101v, 103v, 105v, 112v
- Kihúz, 101r
- További megjegyzéseket tesz: 99v, 100r, 100v-a sor fölé ír

- Tagolójelet ír pl 103v
- Kereszteket rajzol az áldások szövegében 106v

Második kéz a dedikációs ordóban

A 107r aljára írja a Benedictio thabulae kezdetű szöveget,
Valószínűleg a 106v és a 103 r margója is az övé.

Az Ordinációk ordójának kezei 83r-97v

Bohemus fekete keze

84v A litániában 1x megtalálható Boljicinus-Bohemus fekete keze.

Admoníció-szöveg kiegészítő kéz

Ez a kéz admoníciószövegeket írt be, és korábbi az alább következő barna kéznél! A barna kéz már olvassa és kiegészíti ezt a kezét

Pl. , 86v, 87r,88r,88v, 90r, 91v

Barna kéz:

Főleg az oltárszentelés iránt mutat érdeklődést

- a mindenszentek litániájának kiegészítése nevekkal
- Tagoló jelek pl 85v
- Aláhúzások
- Margófeliratok pl Cantore, ostiarii, lectores...
- „character” megjelölések pl 86v
- Rajzok pl 86v
- Admoníció margófeliratok és kiegészítések

Egy újabb kéz

90v hosszú szöveg a margón

91r hosszú szöveg a margón
91r szöveg a lap alján

Nagy valószínűséggel a 93v, 94r, és 97 r is ehhez a kézhez tartozik.

Saját meglátásaim:

Egy fóliónyi tartalomhiány:

A 26v és 27 r között egy fóliónyi hiány mutatkozik a tartalom vonatkozásában. Ezt a szakirodalomban senki sem észlelte, sem Kniewald, sem Szendrei.

Itt a Feria V, Feria Sexta, Dominica XL tételei hiányoznak,
A Moeller katalógus Br 80,81, 82 tételként jegyzi őket BBr alapján

Ívfűzet-hiány:

A BBr206, 207-232 tételekkel pótlendő a Moeller katalógus tételszámai szerint megadva.

BS és BBr sanctorále

Egybevetve a BS és BBr szanktorálját, megmutatkozik, hogy míg a BBr tartalmazza Szent Móric és társai ünnepét (magdeburgi patrocínium!), addig a BS ezt az ünnepet kihagyja!

A litániában: Szent Adalbert helye kitüntetett

Az ordinációs szertartás helyi adatai jelentősek.

A benedictionálban 196 címet/szekciót számoltam össze, összesen 258 benedikciós formulával. A tételszám magasnak számít a benedikcionálék áttekintése során.